

พุทธวิธีการบริหารจัดการทางรัฐประศาสนศาสตร์

Buddhist Management in Public Administration

พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.

Asst.Prof.,Dr.Phratheppariyattimethee

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การบริหารจัดการเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารที่มีคุณลักษณะจักขุมา วิรุโธและนิสสัยสัมมปันโน และการใช้อำนาจพิจารณาโครงสร้าง หน้าที่ และการปฏิบัติการ ตลอดจนทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีการจัดการดำเนินงานของสถาบันหรือหน่วยงานนั้นๆ ให้ดำเนินไปสู่ จุดหมายที่ต้องการ โดยอาศัยผู้อื่น ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ งานบุคลากร การอำนวยความสะดวก และการกำกับดูแลเรียกว่าหลัก POSDCORB การบริหารจัดการภาครัฐจะยึดหลักธรรมาภิบาล การบริหารจัดการในทางพระพุทธศาสนาใช้หลักอภิธานิยธรรม

คำสำคัญ : พุทธวิธี, การบริหารจัดการ, รัฐประศาสนศาสตร์

Abstract

The management is the process that an administrator who has conceptual, technical and human relation characteristics, and exercising the power to consider the structure, duty and operation, including different resources such as human resource, money, material and equipment that have existed or expecting to have existed. The management of the institutes or such organizations must proceed to the destination as needed by depending upon other persons that consist of making plans, managing organizations, personnel works, providing convenience and supervision that are called POSDCORB. The management of the government follows the principle of good governance. But the management in Buddhism uses APARIHANIYADHAMMA (things leading never to decline but only to prosperity; conditions of welfare).

Keywords: Buddhist Way, Management, Public Administration

บทนำ

โลกในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง เรื่องแห่งการเปลี่ยนแปลง นั่นคือ ความเป็นจริงของสังคมใหม่ที่มีปัญหาท้าทายที่สำคัญสำหรับ องค์กร ผู้บริหาร หรือแม้กระทั่งคนทำงานทุกๆ คน ความรู้ความสามารถที่ทุกคนมีอยู่ จะสามารถจัดการกับปัญหาที่ท้าทายที่ปรากฏอยู่ เพื่อสร้างเป็นโอกาสให้กับองค์กรและตัวเราเองได้อย่างไร โดยเน้นหนักในเรื่องของการปฏิบัติโดยแท้ ตั้งแต่อดีตได้มีการออกแบบโครงสร้างองค์กร หลักการบริหารองค์กรไว้มากมาย แต่เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป รูปแบบการบริหาร บางอย่างอาจไม่มีประโยชน์หรือไม่เป็นจริง ในยุคหนึ่งบางสังคมมองการบริหารเป็นเรื่องต้องห้าม แต่ในบางยุคสังคมมองการบริหารเป็นเรื่องที่ชอบธรรม จากอดีตที่ค้นหาหลักการบริหารที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียว หรือโครงสร้างองค์กรที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียวได้เปลี่ยนไปแล้ว

ในการจัดโครงสร้างองค์กรนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ และจำเป็นที่ต้องศึกษาจุดอ่อนหรือข้อจำกัดขององค์กรต่างๆ ว่างานประเภทใดเหมาะสมมากที่สุดหรือน้อยที่สุด เพราะเมื่อองค์กรสามารถมีโครงสร้างที่เหมาะสมแล้ว เท่ากับเป็นการกำหนดอำนาจหน้าที่ของคนในองค์กรไว้อย่างชัดเจน และมีการบริหารคนที่ถูกต้อง การจัดการ (Management) เป็นกระบวนการต่างๆ ในการทำให้องค์กรประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมี ๕ ขั้นตอนตั้งแต่การวางแผน การจัดการองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การประสานงานและการควบคุม เป็นเครื่องมือสำคัญ โดยมีทักษะของผู้บริหารหรือเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จนั่นเอง ในบทความนี้ ผู้เขียนขอนำเสนอพุทธวิธีการบริหารจัดการทางรัฐประศาสนศาสตร์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

พุทธวิธีการบริหารจัดการทางรัฐประศาสนศาสตร์

การบริหารมีรากศัพท์มาจากภาษาละติน “Administatrar” หมายถึง ช่วยเหลือ (Assist) หรือ อำนาจการ (Direct) การบริหารหลายๆ ความหมายอาจสัมพันธ์ใกล้เคียงกับคำว่า “Minister” หมายถึง การรับใช้หรือผู้รับใช้ความหมายดั้งเดิมของคำว่า Administer อาจกล่าวโดยย่อๆ ว่า เป็นการติดตามดูแลสิ่งต่างๆ และคำจำกัดความง่ายๆ ที่ทันสมัยคือ “การทำงานให้สำเร็จ” การบริหาร (Administration) และ การจัดการ (Management) ทั้ง ๒ คำมีความหมายใกล้เคียงกัน แต่นิยมใช้ต่างสถานการณ์กัน กล่าวคือ “การบริหาร” มักใช้กับการบริหารกิจการสาธารณะ หรือการบริหารราชการ ส่วนคำว่า “การจัดการ” มักใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน เนื่องจากการศึกษาเป็นกิจการที่มุ่งประโยชน์สาธารณะ และจัดเป็นส่วนของราชการเราจึงใช้คำว่าบริหารจัดการ ซึ่งการบริหาร หมายถึง บริการ

ประเภทหนึ่งที่จะช่วยให้กลุ่มบุคคลร่วมกันทำภารกิจได้บรรลุตามเป้าหมาย ส่วนคำว่าจัดการ หมายถึง กระบวนการกิจกรรม ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินการขององค์กรธุรกิจให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยสรุปการบริหารหรือการจัดการโดยทั่วๆ ไปเป็นคำที่มีความหมายใช้แทนกันได้ นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารหลายทัศนะแตกต่างกัน โดยมีคุณธรรมสำหรับนักบริหารว่า นักบริหารจะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ คือ

๑. จักขุมา หมายถึง ต้องมีปัญญามองการณ์ไกล ต้องเป็นผู้ฉลาดสามารถในการวางแผนและฉลาดในการใช้คน คุณลักษณะข้อนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill

๒. วิจิโร หมายถึง ต้องเป็นผู้มีความสามารถในการจัดการธุระต่างๆ หรือกิจกรรมทั้งปวงได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ข้อนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill

๓. นิสสยสมปนโน^๑ หมายถึง เป็นผู้มีความสัมพันธ์ดีกับเพื่อนร่วมงานและบุคคลอื่นซึ่งเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill

คุณลักษณะทั้ง ๓ ประการนี้ มีความสำคัญมากน้อยต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความแตกต่างของนักบริหารถ้าเป็นนักบริหารระดับต้นจะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะข้อ ๒. วิจิโร และข้อ ๓. นิสสยสมปนโน เพราะต้องลงมือปฏิบัติงานร่วมกับผู้ร่วมงานหรือทีมงานอย่างใกล้ชิด แต่อย่างไรก็ตามผู้บริหารระดับต้นจำเป็นต้องพัฒนาคุณลักษณะข้อ ๑. จักขุมา ไปด้วย ก็คือการพัฒนาปัญญาเพื่อเตรียมพร้อมเลื่อนขั้นสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับกลางต่อไปจากคุณลักษณะและทักษะของผู้บริหารระดับต่างๆ ตามที่ได้กล่าวถึง^๒

การบริหารจัดการเป็นศาสตร์ที่ต้องใช้ศิลป์และเทคนิคอย่างสูง เพื่อการวินิจฉัยตัดสินใจในกระบวนการวางแผนและการควบคุมการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพต่องานนั้น ภาระหน้าที่ของบุคคลใดๆ ที่ปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารที่จะต้องเข้ามาทำหน้าที่จัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายใน (ทั้งที่เป็นคน วัสดุ เงินทุน ฯลฯ) ของกลุ่มหรือหน่วยงาน เพื่อให้กลุ่มดังกล่าวสามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรการบริหาร (Administration Resources) มาประกอบตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารและหน้าที่ของนักบริหารไว้ว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น นักบริหารมีหน้าที่วางแผนจัดองค์การอำนวยการ

^๑ อด.ด.ก.(ไทย) ๒๐/๒๐/๑๖๔.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๙๗.

ควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ มีการกำหนดแนวทางหรือนโยบายการสั่งการการอำนวยความสะดวกและการตรวจสอบให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ เป็นกิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆอย่างร่วมกัน การบริหารจัดการ คือ การทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การโดยมีหลักการคือ (๑) ต้องมีองค์การ (Organization) และองค์การนั้นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) อันแน่ชัด (๒) ต้องมีคนทำงานร่วมกันคนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหรือการทำงาน (๓) ต้องมีทรัพยากรในการบริหารซึ่งนอกจากคน (Man) แล้วจะต้องมีทรัพยากรอื่นๆที่สำคัญได้แก่เงิน (Money) วัสดุ (Material) ในการทำงาน (๔) ต้องมีการจัดการในการบริหารหรือการทำงานเพื่อให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์

การบริหารจัดการเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีการจัดการดำเนินงานของสถาบันหรือหน่วยงานนั้นๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดหมายที่ต้องการโดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทำงานเพื่อจุดประสงค์อย่างเดียวกัน งานของหัวหน้าหรือผู้นำที่จะต้องกระทำเพื่อให้กลุ่มต่างๆที่มีคนหมู่มากมาอยู่รวมกันและร่วมกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จนสำเร็จผลได้โดยประสิทธิภาพ” การบริหารหรือการจัดการคือกระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงานมีเงินทุนเครื่องจักรและวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย การบริหารคือศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์จากภายในองค์การและจากนอกองค์การเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการวางแผนการทำงานกับคนและโดยอาศัยคนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

ดังที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า การบริหารจัดการเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น โดยที่ผู้บริหารต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลายอย่างในการทำงาน องค์ประกอบพื้นฐานเหล่านี้เรียกเป็นตัวย่อ คือ POSDC มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้สำเร็จ ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์การ

๒. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์การ มีการแบ่งงานกันทำและกระจายอำนาจ

๓. งานบุคลากร (Staffing) เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากรและการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔. การอำนวยการ (Directing) เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินงานตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและต้องมีภาวะผู้นำ

๕. การกำกับดูแล (Controlling) เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์การ รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์การ

แนวคิดนี้สอดคล้องกับความคิดของศาสตราจารย์ ลูเธอร์ กุลลิค และ ศาสตราจารย์ ลินดัล เออร์วิค (Luther Gulick and Lyndall Urwick) ชาวอังกฤษ ที่ได้เสนอรายงานเรื่อง ศาสตร์แห่งการบริหาร (Paper on the Science of Administration) ในปี ค.ศ. 1937 ว่า กระบวนการบริหารต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ๗ ประการ เรียกอย่อ ๆ ว่า POSDCORB มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. P = Planning หมายถึง การวางแผนงาน ซึ่งต้องคำนึงถึง นโยบาย (Policy) ทั้งนี้เพื่อให้แผนงานที่วางขึ้นไว้มีความสอดคล้องกันในการดำเนินงานแผนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรู้ในทางวิชาการและวิจารณ์ญาณวินิจฉัยเหตุการณ์ในอนาคต แล้วกำหนดวิธีการโดยถูกต้องอย่างมีเหตุผล เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยถูกต้องและสมบูรณ์

๒. O = Organizing หมายถึง การจัดส่วนงานภายในองค์การ ซึ่งในการศึกษาบางแห่งก็พิจารณารวมไปกับการปฏิบัติงาน หรือวิธีการจัดการด้วย เรื่องการจัดแบ่งส่วนงานนี้ต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน เช่น แบ่งงาน (Division of Work) เป็น กรม กอง แผนก โดยอาศัยปริมาณงาน คุณภาพของงาน หรือ การจัดตามลักษณะของงานเฉพาะอย่าง (Specialization) ก็ได้ นอกจากนี้ อาจพิจารณาในแง่ของการควบคุม (Control) หรือพิจารณาในแง่หน่วยงาน เช่น หน่วยงานหลัก (Line) หน่วยงานที่ปรึกษา (Staff) และหน่วยงานสนับสนุน (Auxiliary) ก็ได้ นอกจากนี้ยังรวมถึงการปรับปรุงองค์การบริหารให้ดีขึ้นด้วย

๓. S = Staffing หมายถึง การจัดการบุคลากรและเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการจัดแบ่งหน่วยงานที่แบ่งไว้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง หมายถึงการจัดการเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถปฏิบัติงานให้เหมาะสม (Competent men for competent job) และรวมถึงการที่จะเสริมสร้างและดำรงสัมพันธภาพในการทำงานของคนงานและพนักงานด้วย

๔. D=Directing หมายถึง การศึกษาวิธีการอำนวยการรวมทั้งควบคุมงานและนิเทศงาน ตลอดจน จินตศิลปะในการบริหารงาน เช่น ภาวะผู้นำ (Leadership) มนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) และการจูงใจ (Motivation) เป็นต้น การอำนวยการนี้ยังรวมถึงการวินิจฉัยสั่งการ (Decision Making) ซึ่งต้องอาศัย วิทยาการสมัยใหม่มาช่วยด้วย

๕. Co = Coordinating หมายถึง ความร่วมมือประสานงาน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไป ด้วยความเรียบร้อยและราบรื่น ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะช่วยให้การประสานงานดีขึ้น เพื่อช่วย แก้ปัญหาที่ขัดข้องในการทำงาน เป็นเรื่องที่ผู้บังคับบัญชาต้องจัดระหว่างผู้บริหารกับผู้ปฏิบัติงานและ ระหว่างผู้ปฏิบัติงานในระดับต่างๆด้วยและยังรวมถึงการสื่อสาร (Communication) อีกด้วย

๖. R = Reporting หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ (Public Relations) รวมถึงการสื่อสารระหว่างหน่วยงานกับประชาชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยความสำคัญ ของรายงานนั้นจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความจริง

๗. B = Budgeting หมายถึง งบประมาณ โดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการ บริหารเกี่ยวกับงบประมาณและรายการเงิน ตลอดจนใช้วิธีการงบประมาณเป็นแผนงาน เป็นเครื่องมือ ในการควบคุมงาน

การบริหารจัดการภาครัฐมีความสมบูรณ์มากขึ้น รัฐบาลไทยได้กำหนดนโยบายการทำงานขึ้น ได้แก่ หลักธรรมาภิบาล ซึ่งระบุไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการ บ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๒ ระเบียบนี้มีผลบังคับกับหน่วยงานของรัฐตั้งแต่วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๒ เป็นต้นมา โดยกำหนดให้ทุก หน่วยงานของรัฐดำเนินการบริหารจัดการโดยยึดหลัก ๖ ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งองค์การทั้งภาค รัฐและเอกชน รวมถึงสถานศึกษา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในหน่วยงานของตน สำหรับผู้บริหาร หน่วยงานที่มีการบริหารจัดการเชิงพุทธควรพิจารณานำมาปรับใช้

การบริหารจัดการในทางพระพุทธศาสนานั้น คำศัพท์จริงๆที่ระบุถึงกรอบแนวคิดดังกล่าว นั้น ไม่ใช่จะมีแต่คำที่นำมา ใช้เรียกองค์กรของพระองค์นั้นว่า “สังฆะ” หมายถึง หมู่ หรือชุมชน หมู่หรือชุมชน ที่จะเป็นสงฆ์ ก็คือหมู่หรือชุมชนที่มีการจัดตั้งวางระบบระเบียบเป็นอย่างดี มีอุดมคติ มีจุดมุ่งหมาย ว่า จะอยู่ร่วมกันด้วยความสงบ เพื่อประพฤติปฏิบัติกระทำสิ่งที่ดีงาม อย่างพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ก็คือชุมชนที่อยู่ร่วมกันเพื่อเจริญไตรสิกขา เพื่อจะได้ฝึกฝนตนให้เจริญองกามขึ้นในศีล สมาธิ ปัญญาหรือ หมายถึง หมู่หรือชุมชน หมายความว่า ต้องมีคนจำนวนหนึ่งมารวมกันไม่ใช่คนเดียว ดังนั้น สงฆ์ก็คือ

ชุมชน ดังนั้น คำว่า สังฆะ จึงหมายถึงชุมชนการมาอยู่ร่วมกันของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์เป้าหมายในการอยู่รวมเป็นชุมชนสังคมนั้นเดียวกันซึ่งคำนิยามนี้เป็นคำนิยามที่มุ่งอธิบายความหมายของคำ แต่เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้วก็จะพบว่าคำว่าสังฆะนั้นในทางพระพุทธศาสนาจึงหมายถึง องค์กรหรือชุมชนที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันตามความหมายของคำว่าองค์กรโดยทั่วไป

สำหรับประเด็นพุทธวิธีการบริหารจัดการทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการแม้ว่านักบริหารจะนำมาใช้ในการปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน ปฏิบัติคน หรือเรียกว่า การครองงาน การครองคน และการครองตน ซึ่งจะพบว่ามาในลักษณะที่นำเอาหลักพุทธมาจัดระเบียบให้เข้ากับหลักการเพื่อการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักอภิธานิยธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับนักบริหารโดยเฉพาะ เพราะมองว่า เป็นหลักพุทธธรรมสำหรับการเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับองค์กร เพราะการมุ่งที่จะให้บุคลากรพบปะกันบ่อย ๆ ยึดถือคติการร่วมกัน ไม่พยายามสร้างกติกาใหม่ๆ โดยที่หมู่คณะไม่ยินยอม พร้อมทั้งคุณลักษณะของผู้บริหารองค์กรจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเคารพ ศรัทธาของบุคลากรทั้งหมด รวมทั้งการส่งเสริมให้สตรีมีโอกาสดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ๆ หรือให้ความเสมอภาคต่อเพศทั้งหลาย นอกจากนี้ยังมองถึง สัญลักษณ์ขององค์กรเป็นที่ตั้งไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นอะไรก็ตาม เช่น พระพุทธรูป พระสถูป เจดีย์ ศาลพระภูมิเจ้าที่เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านั้นในความหมายบ่งบอกถึงความเชื่อร่วมกันทั้งหมด และการให้ความเคารพ เลื่อมใสแก่นักบวช พระภิกษุสงฆ์ สามเณร หรือผู้มีศีลธรรม มีคุณธรรม จริยธรรม และสร้างประโยชน์ให้กับสังคม เราจะต้องให้ความเคารพและปกป้องบุคคลเหล่านั้นให้กระทำความดีต่อไป

หลักอภิธานิยธรรม หมายถึง ข้อปฏิบัติหรือธรรมอันเป็นเหตุไม่ให้เกิดความเสื่อมเป็นหลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนทั้งฝ่ายคฤหัสถ์ โดยตรัสสั่งสอนเหล่ากษัตริย์ลิฉฉวี เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี และตรัสสั่งสอนเหล่าภิกษุที่เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ หลักอภิธานิยธรรมเป็นธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม เป็นข้อคิดเตือนใจแก่ผู้บริหารในฐานะผู้นำองค์กรว่าควรนำมาประยุกต์ใช้อย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับองค์กรที่สำคัญ คือ ความสมัคสมานสามัคคีในหน่วยงานย่อมบังเกิดซึ่งปฏิเสธไม่ได้ เลยว่าความสามัคคีเป็นหลักธรรมที่มุ่งความสำคัญต่อความเสื่อม ความเจริญหรือการพัฒนาองค์กร เพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง หลักอภิธานิยธรรมธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง ประกอบด้วย ๗ ประการ^๓ ได้แก่

^๓ ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๒.

- ๑) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
- ๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ
- ๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้
- ๔) ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น
- ๕) บรรดาภคฤคสฤคฤคมารีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือฉุดคร่าขึ้นใจ
- ๖) เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ ตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ)
- ๗) จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้าง หมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจของประชาชนทั่วไป)

กล่าวได้ว่า อปริหานิยธรรม ๗ เป็นหลักธรรมกับความสำเร็จและความมั่นคงขององค์กร โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงพบสิ่งที่เป็นต้นเหตุแห่งความไม่เข้าใจกัน ต้นเหตุแห่งความกระทบกระทั่งกัน จนก่อให้เกิดเป็นปัญหาในการอยู่ร่วมกัน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการพูดจา การสื่อสาร การประสานงานที่ไม่เหมาะสม ความไม่เข้าใจความต้องการพื้นฐานนั้นไม่ใช่เป็นต้นเหตุแต่เป็นผล ซึ่งต้องเร่งแก้ไขเพื่อไม่ให้ปัญหานั้นบานปลายรุนแรงองค์กรที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานได้นั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือสมาชิกในองค์กรต้องทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข หรือครอบครัวจะอยู่กันอย่างมีความสุขได้ สมาชิกในครอบครัวต้องให้ความสำคัญกัน ดังนั้นจึงต้องหมั่นมีการพูดคุย แลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ทั้งภายในครอบครัวและภายในองค์กร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสามารถทำงานเป็นทีมได้ด้วยหลักอปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ ซึ่งเป็นธรรมะอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่รู้จักเสื่อม เป็นเหตุที่ตั้งแห่งความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่นแห่งครัวเรือน หมู่คณะ และประเทศชาติ

บทสรุป

การบริหาร และการจัดการมีความหมายใกล้เคียงกัน แต่นิยมใช้ต่างสถานการณ์กัน นักบริหารจะต้องเป็นผู้มีคุณลักษณะ จกขุมา วิธูโร และนิสสยสมปนโน ซึ่งพิจารณาได้เป็น ๓ ทางคือ ทางโครงสร้าง ทางหน้าที่ และทางปฏิบัติการ การบริหารจัดการเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่หรือคาดว่าจะมีการจัดการดำเนินงานของสถาบันหรือหน่วยงานนั้นๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดหมายที่ต้องการ การบริหารจัดการเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การงานบุคลากร การอำนวยการ และการกำกับดูแล ซึ่งสอดคล้องกับหลัก POSDCORB ของ ศาสตราจารย์ ลูเธอร์ กูลิค และ ศาสตราจารย์ ลินดัล

เออร์วิค (Luther Gulick and Lyndall Urwick) ชาวอังกฤษ ประกอบด้วย (๑) การวางแผนงาน (๒) การจัดส่วนงานภายในองค์กร (๓) การจัดการบุคลากรและเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการจัดแบ่งหน่วยงานที่แบ่งไว้ (๔) การศึกษาวิธีการอำนวยความสะดวกงานและนิเทศงานตลอดจนศิลปะในการบริหารงาน (๕) ความร่วมมือประสานงาน (๖) การรายงานผลการปฏิบัติงาน และ (๗) งบประมาณ การบริหารจัดการภาครัฐจะดำเนินการบริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ๖ ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า การบริหารจัดการในทางพระพุทธศาสนานั้น ใช้เรียกองค์กรของพระองค์นั้นว่า “สังฆะ” หมายถึง หมู่ หรือชุมชน หลักพุทธธรรมสำหรับการบริหารจัดการแม้ว่า นักบริหารจะนำมาใช้ในการปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน ปฏิบัติคน หรือเรียกว่า การครองงาน การครองคน และการครองตน ซึ่งจะพบว่าในลักษณะที่นำเอาหลักพุทธธรรมมาจัดระเบียบให้เข้ากับหลักการเพื่อการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเรียกว่าหลักอปริหานิยธรรม ประกอบด้วย (๑) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ (๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ (๓) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (๔) ทานเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือ ทานเหล่านั้น (๕) บรรดาภุคสรวิภิกขุทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรืออุคคร่าขึ้นใจ (๖) เคารพสักการบูชาเจดีย์ และ (๗) จัดให้ความอารักขา ค้ำครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย

บรรณานุกรม

- จุมพล สวัสดิยากร. **หลักการบริหารและมนุษยสัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร : สุวรรณภูมิ, ๒๕๕๒.
- ธงชัย สันติวงษ์. **หลักการบริหารคิดและทำอย่างผู้จัดการใหญ่**. กรุงเทพมหานคร : เอเวียเพรสการพิมพ์, ๒๕๔๙.
- ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๕๔.
- ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๐.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยุทธ์ ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____. **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.

_____. **การจัดระเบียบสังคมตามคตินิยมแห่งสังฆะ**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๗.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พะยอม วงศ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๕๒.

ภาวนา ธาราศรีสุทธิ. **การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๓๗.

มัลลิกา ต้นสอน. **การจัดการยุคใหม่**. กรุงเทพมหานคร : เอกซเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ-
มหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สมคิด บางโม. **หลักการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท นำอักษรการพิมพ์, ๒๕๕๘.

สมพงศ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

สมยศ นาวิการ. **การบริหารและพฤติกรรมองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ
การพิมพ์, ๒๕๕๓.

สุรพล สุยะพรหม และคณะ. **พื้นฐานการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

Luther Gulick and Lyndall Urwick. **Papers on the Science of Administration**. New York
: Institute of Public Administration, 1973.